

Odensala kyrka

Antikvarisk kontroll vid restaurering av klockstapel, Odensala kyrka,
Odensala socken,
Sigtuna kommun, Uppland

Kersti Lilja
Rapport 2004:30

Odensala kyrka

Antikvarisk kontroll vid restaurering av klockstapel, Odensala kyrka,
Odensala socken, Sigtuna kommun, Uppland

Kersti Lilja

Rapport 2004:30

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Sickla Industriväg 5B

131 34 Nacka

Tel: 08-586 194 00

Hemsida stockholms.lans.museum

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Stockholm 2005

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Administrativa uppgifter	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet.....	7
Utförda åtgärder.....	7
Avvikelser från arbetshandlingar.....	8
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder.....	9

Sammanfattning av utförda åtgärder

Under hösten 2004 har klockstapeln vid Odensala kyrka genomgått restaurering. Restaureringen har omfattats av renovering av snedsträvornas stenupplag samt lagning av strävor och täckbräder. All panel på klockstapelns lutande fasaddelar har ersatts med ny. Reparationer och lagningar av virke har gjorts på ett fåtal andra ställen. Klockstapelns fasader har rödtjärats och luckorna har svarttjärats. Hängränorna har förlängts och korsprydningen har restaurerats.

Administrativa uppgifter

Objekt: Odensala kyrka

Socken: Odensala

Kommun: Sigtuna

Landskap: Uppland

Arbetshandlingar: 2001-11-27, Ove Hidemark arkitektkontor AB, Calle Althoff

Länsstyrelsens beslut: 2041-01-66936

Byggherre/beställare: Märsta kyrkliga samfällighet

Arkitekt: Ove Hidemark arkitektkontor AB, Calle Althoff

Entreprenör: Öhmans Bygg AB, Korsprydning: Kurt Fredrikssons måleri AB

Antikvarisk kontrollant: Stockholms läns museum, Kersti Lilja

Byggnadstid: oktober 2004 – februari 2005.

Antikvarisk slutbesiktning: 2005-02-10

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Klockstapeln i Odensala uppfördes år 1725 då den ersatte en tidigare klockstapel på kyrkogården. Nuvarande klockstapel brädfodrades år 1726. Stapelns inre konstruktion är struken med rödtjära, vilket tyder på att den till en början var öppen. Stapelns korsprydning bär årtal 1815, vilket antyder att en ombyggnad kan ha skett då. Klockorna är från 1871 respektive 1894 och ringningen är numera automatiserad.

Panelen på klockstapelns horisontella fasader består av ett återanvänt brädtak, vilket framgår av vattrännornas okonsekventa placering på panelens in- och utsida samt av att rester av Falurödfärg finns på insidan av en del panelbräder.

Utförda åtgärder

Snedsträvornas upplag av natursten har renoverats. Natursten från platsen har använts och staplats utan bruk. Virket i konstruktionens nedre delar hade omfattande rötskador. Syllstockarna i norra, östra och västra fasaden har ersatts med nya. Även syllstocken under klockbockarna har ersatts med ny vilken förankrats

med syllstocken i östra och västra fasaden. Mot norra fasaden hade golvbjälkarna stora rötskador. Skadade delar av stockarna har borttagits och nytt virke bladskarvats ihop med befintligt. Nytt virke har fogats samman med gängstänger och äldre virke med dymlingar. Syllstocken under snedsträvorna har ilagats med nytt virke och försetts med nya offerbrädor. Den östra snedsträvan har helt försetts med nya vattbrädor och den västra delvis. Spikreglar under panelen har ersatts med fem nya på norra och södra fasaden. De nya reglarna är halva stockar av tät fur. På lutande fasaddelar har befintlig panel ersatts med ny. Ny panel har utförts med 27 mm tjocka panelbräder av fur i varierande bredd, minst 200 mm. Vattrännor har hyvlats på lockbrädernas undersida. Vattbrädorna har ersatts med nya runt om. På vertikala fasaddelar har äldre panel bibehållits. I den östra fasaden har bräddörrarnas mittersta bräder ersatts med nya. I stapelns översta horisontella fasadparti har delar av panelen ersatts med ny. Furuspik har använts. Luckorna har justerats och riktats.

Fasaderna har rengjorts med stålborste varefter de har rödtjätats. Luckor och takfot har renskrapats från befintlig akrylatfärg varefter de har strukits med svartpigmenterad dalbränd trätjära.

Den konstruktion som stapelns korsprydad är fästad i har ersatts med en ny. Korsprydaden har restaurerats. Restaureringen har bestått i rekonstruktion av korskulorna. Prydnaden har skrapats ren från löst sittande färg och borstats varefter den har rostskyddsmålats med linoljebaserad blymönja, två strykningar. Därefter har prydnaden strukits två gånger med svart linoljefärg. Stjärnan har förgyllts med bladguld.

Avvikelser från arbetshandlingar

Ny panel på stapelns lutande fasadsidor har vänts med kärnsidan ut, både på lock- och bottenbrädor, istället för som var föreskrivet, med kärnsidan inåt på bottenbrädan och utåt på lockbrädan. Vattrännor har endast hyvlats på lockbrädornas undersida. Avvikelsen har skett till följd av önskemål från beställare och entreprenör. Länsmuseet har ingenting att erinra mot avvikelsen ur antikvariskt perspektiv av följande skäl: 1. De lutande fasadpartiernas ursprungliga panel fanns inte kvar (befintlig panel var från 1900-talets slut och av dålig kvalitet). 2. Panelen på horisontella fasaderna består av ett återanvänt paneltak vilket därmed inte anses lämpligt att kopiera.

På ett flertal ställen har timmerlagningar gjorts, speciellt på den norra fasaden.

Den konstruktion som korsprydaden var fäst i har ersatts med ny.

Luckor och dörr har strukits med äkta dalbränd trätjära vilken pigmenterats med kimrök, i stället för den svarttjära som föreskrevs.

Befintliga hängrännor har förlängts med ca 300 mm för att leda bort vattnet längre från byggnaden och undvika vattenstänk på fasaderna.

Enligt arbetshandlingarna skulle ljudluckorna monteras fast i uppställt läge. Detta har frångåtts med tanke på klockstapelns utsatthet för väder.

Sten har borttagits mellan inkörsrampen på östra sidan och stenuplaget mellan snedsträvans syll (ett dike har bildats). Tidigare var nivån jämn, rampen och stenuplaget låg på samma nivå.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetena har utförts i enlighet med antikvariska krav och länsstyrelsens beslut.

*Klockstapeln före arbetena.
Bildbeteckning: lp20040261.
Foto: Kersti Lilja.*

*Snedsträva och stenuplag före arbetena.
Bildbeteckning: lp20040262. Foto: Kersti Lilja.*

Korsprydnaden före arbetena. Bildbeteckningar: lp20040263, lp20040264. Foto: Kersti Lilja.

När panelen borttagits på norra fasaden kunde omfattande skador konstateras i syllstock och golvbjälklag. Bildbeteckning: lp20040265. Foto: Kersti Lilja 2004.

Tornspirans översta konstruktion, vilken korsprydningen är fästad på, efter arbetena. Bildbeteckning: lp20040266. Foto: Kersti Lilja 2004.

Södra fasadens indida med ny panel och nya reglar. Bildbeteckning: lp20040267. Foto: Kersti Lilja.